

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CLVIII

CONVORBIRI LITERARE

FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

Director: Cassian Maria SPIRIDON

„Romanele mele nu fac niciodată compromisuri”

– dialog cu laureatul Nobel László KRASZNAHORKAI

„Critica lui Alex Ștefănescu a fost un pariu pedagogic”

– dialog cu criticul și istoricul literar Adrian Dinu RACHIERU

POEZIE: Valeriu STANCU, Marcel MIRON, Angela BACIU

PROZĂ: Răsvan POPESCU, Constantin GHERASIM

Ion PAPUC: Poezia Aurei Christi

Gheorghe GRIGURCU: „Demnitatea caustică a urii”

Constantin CUBLEȘAN: Mihai Eminescu – *O stradă prea îngustă*

Mircea PLATON: Despre contactul omului civilizată cu rămășițele trecutului

Gheorghe CLIVETI: Marea cronică românească în lucrare de sine...

Mircea POPA: Societatea „Carpații” și amintirea lui Horea

INEDIT: George Astaloș

Ioan HOLBAN: Prozatori români de azi

Constantin BOSTAN: *Ghilușul* – titlu, datină și... bâteIoana DIACONESCU: Contemplarea *cum tucte le creature*

Nicu GAVRILUȚĂ: Sensibilitățile metafizice...

Gellu DORIAN: Eminescu, așa cum l-am visat

Ioan CRISTESCU: Eugen Simion și Moartea lui Mercurio

Constantin COROIU: Zece ani fără Antoaneta Ralian

Liviu PAPUC: Din „curtea” lui N.A. Bogdan: Creangă și Hamlet

Simion Alexandru GAVRIȘ: Îmblânzirea herbului...

Dan TOMULEȚ: Mach: despre antecedenta experienței

Ovidiu PECICAN: Continuări hegeliene

Pompiliu CRĂCIUNESCU: Lirismul temperat: Alexandru A. Philippide

Dan CIACHIR: Părintele Calciu

Cornel-Florin MORARU: Oglinda lui Dionysos

Radu I. PETRESCU: Români în literatura străină

Dan CULCER: Despre conceptul de protopseudo

Cronica literară: Daniel CRISTEA-ENACHE

Literatura azi: Elena PURUȘNIUC, Otilia UNGUREANU, Adrian JICU

Luiza NEGURĂ, Marius CHELARU, Emilian MARCU

Critică:

Comentarii critice:

Actualitatea literară:

Ioan IASCU

Adrian Dinu RACHIERU Mihaela GRĂDINARIU

Constantin DRAM

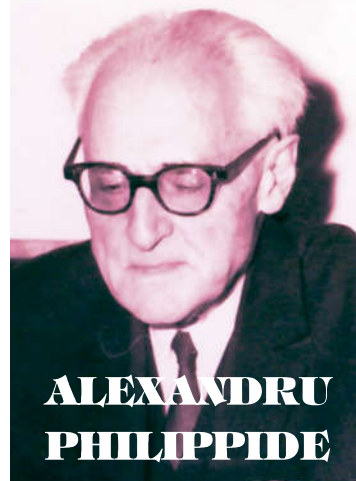
Alexandra RUSCANU

Cristina SCARLAT

Ștefan-Tudor BACIU

Daniel MARIȘ

Dan IONESCU

ALEXANDRU
PHILIPPIDE

AURA CHRISTI

DAN CULCER

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR
DIN ROMÂNIA
FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA
DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867
EDITOR: ASOCIAȚIA
REVISTA CONVORBIRI LITERARE
ASOCIAȚIE DE UTILITATE PUBLICĂ

Redacția:

Director: Cassian Maria SPIRIDON
Redactor șef: Mircea PLATON
Redactor șef adjunct: Marius CHELARU
Secretar general de redacție: Dragoș COJOCARU
Redactori: Liviu PAPUC, Antonio PATRAȘ

Colegiul:

Ana BLANDIANA
Mircea A. DIACONU
Gellu DORIAN
Constantin DRAM
Gheorghe GRIGURCU
Ioan HOLBAN
Basarab NICOLESCU
Ion PAPUC
Ioan-Aurel POP
Adrian Dinu RACHIERU
Vasile SPIRIDON
Dan TOMULEȚ
Alexandru ZUB

Secretariat:
Doina BUCIULEAC

Biblioteca revistei „Convorbiri literare”
nr. 11 (359) / noiembrie 2025
Vasile TUDOR – *Aceeași voce*

Revista *Convorbiri literare* găzduiește opiniile,
oricât de diverse, ale colaboratorilor.
Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text
aparține, în exclusivitate, autorului.
Redacția își rezervă dreptul de a schimba titlurile.

Revistă indexată EBSCO

www.convorbiri-literare.ro

CUPRINS

Cassian Maria SPIRIDON – *Wokismul, calea de a ne pierde umanitatea* (IV) / 1

„Romanele mele nu fac niciodată compromisuri” / 15
– dialog cu laureatul Nobel László KRASZNAHORKAI
„Critica lui Alex Ștefănescu a fost un pariu pedagogic” / 24
– dialog cu criticul și istoricul literar Adrian Dinu RACHIERU

Ion PAPUC – *Poezia Aurei Christi* / 30
Gheorghe GRIGURCU – „Demnitatea caustică a urii” / 34
Mircea PLATON – *Între „infectul și microbosul aer” al orașelor
și ozonul schimmicesc. Despre contactul omului civilizat
cu rămășițele trecutului* (II) / 37
Constantin CUBLEȘAN – *Mihai Eminescu – O stradă prea îngustă* / 42
Mircea POPA – *Societatea „Carpații” și amintirea lui Horea* / 44
Gheorghe CLIVETI – *Marea cronică românească în lucrare de sine
și în repertoriu istoriografic național* (V) / 49
Ioan HOLBAN – *Prozatori români de azi* / 55

INEDIT

Lucian VASILIU – *George Astaloș* / 64

INEDIT – ARHIVE LITERARE

Constantin BOSTAN – *Ghilușul – titlu, datină și... băte
(plus un drum „la Bufurești!”)* / 66

POEZIE

Valeriu STANCU / 70
Marcel MIRON / 71
Angela BACIU / 72
Doru-Mihai MATEICIUC / 73

PROZĂ

Răsvan POPESCU – *Căruța cu roți pătrate* / 74
Constantin GHERASIM – *Imaginile unei dimineți însorite* / 75

CRONICĂ LITERARĂ

Daniel CRISTEA-ENACHE – *Debutul lui Goga* (II) / 79

CRITICĂ

CRITICA POEZIEI: Ioan LASCU – *Retorică și medicină.
O lamentabilă invenție face impresie bună* / 82
CRITICA PROZEI: Constantin DRAM – *Scapă de la Olandez* / 84
CRITICA CRITICII: Ștefan-Tudor BACIU – *Noaptea sunt viu:
sommnambulism și îndrăgosteală* / 86

COMENTARIILE CRITICE

Adrian Dinu RACHIERU – *Nicolae Spătaru și „poemul-amiral”* / 88
Alexandra RUSCANU – *Metamorfoze ale puterii și ale memoriei.
Schimbare de Ligia Ruscu* / 90
Daniel MARIȘ – *Victor Atanasiu și tentația persuasiunii* / 92

ACTUALITATEA LITERARĂ

Mihaela GRĂDINARIU – *Sub semnul inefabil al lui trans...* / 94
Cristina SCARLAT – *Nici măcar critică.
Din jurnalul de ploaie al unui cititor călător* / 96
Dan IONESCU – *Întâlnire și devenire* / 98

LITERATURA AZI

Luiza NEGURĂ – *Liber historiarum* / 100
Elena PURUȘNIUC – *Nevoia de reamintire* / 102
Otilia UNGUREANU – *Tudor Arghezi. Între împotrivirea explicită
și împotrivirea tacită* / 103

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială
a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

EX LIBRIS

Ioana DIACONESCU – *Contemplarea „con tucte le creature”* / 105
Marius CHELARU – *Memoria e tot un fel de prezent* / 108
Nicu GAVRILUȚĂ – *Sensibilitățile metafizice ale poetului Nicolae Tăulescu* / 110
Dan DOBOȘ – *Farmecul discret al misterelor firești* / 111
Adrian JICU – *Poezia furiei și furia poeziei* / 113

ISTORIE LITERARĂ

Gellu DORIAN – *Eminescu, așa cum l-am visat* / 115
Ioan CRISTESCU – *Eugen Simion și Moartea lui Mercurio* / 117
Constantin COROIU – *Zece ani fără Antoaneta Ralian* / 120
Ștefan AMARIȚEI – *Ion Barbu – entropie și antropie în poemul După melci* / 123
Nicolae SCURTU – *Vasile Demetrius în mărturii necunoscute* / 125
Liviu PAPUC – *Din „curtea” lui N.A. Bogdan: Creangă și Hamlet* / 127

ISTORIE

Simion-Alexandru GAVRIȘ – *Îmbălânzirea herbului: Grigore Mihail Sturdza și începuturile vieții parlamentare românești (1859-1861)* / 130

ESEU

Dan TOMULEȚ – *Mach: despre antecedenta experienței (II)* / 133
Ovidiu PECICAN – *Continuări hegeliene* / 138
Pompiliu CRĂCIUNESCU – *Lirismul temperat: Alexandru Philippide* – 125 / 141
Dan CIACHIR – *Părintele Calcio* / 145
Cornel-Florin MORARU – *Oglinda lui Dionysos* / 146
Dan CULCER – *Despre conceptul de protopseudo* / 151
Călin VLASIE – *Index al conceptelor poetice emergente (I)* / 153
Radu PETRESCU – *Românii în literatura străină (V)* / 156
Vasile DATCU – *Schiță pentru o antropologie culturală (II)* / 161

PSIHOLOGIA AZI

Gina STOICIU – *Culisele puterii. Profile, tentații, ispite* / 164

CARTEA DE RELIGIE

Florin CRÎȘMĂREANU – *Cauda pavonis. Studii de hermeneutică biblică* / 167

CARTEA DE FILOZOFIE

Ioan Alexandru TOFAN – *Sinele căutat* / 169

CARTEA STRĂINĂ

Marius CHELARU – *Strigăt de dragoste pentru Gaza* / 170

LITERATURA UNIVERSALĂ

Piero BIGONGIARI / 172

Traduceri de Cătălina FRÂNCU

ACTUALITATEA FRANCEZĂ

Simona MODREANU – *Umbra istoriei sau istoria umbrei... / 174*

ANTICHITĂȚI ACTUALE

Ioana COSTA – *Ego în Barbăgia* / 176

ARTE

Pavel ȘUȘARĂ – *O rememorare: Ștefan Luchian* / 177
Alex VASILIU – *Cornel Chiriac: simbolul unei epoci – semnificații actuale (III)* / 180

PANORAMIC EDITORIAL

Marius CHELARU – *Edituri moldave/ autori moldavi* / 184
Christian W. SCHENK – *Tăcerea ca origine și țintă* / 188
Emilian MARCU – *Vitrina cărților* / 190

VARIA

Ana PARTENI – *Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași* / 194
Bogdan-Ioan ANISTOROAEI – *Kurt Vonnegut – Șahul viu, între Orient și Occident* / 196
Valentin TALPALARU – *ComPresa revistelor* / 198
Cristina CHIPRIAN – *Curier de ambe sexe* / 200

CONVORBIRI LITERARE

MEMBRĂ A ASOCIAȚIEI REVISTELOR,
PUBLICAȚIILOR ȘI EDITURILOR
(ARPE)

ARPE
ASOCIAȚIA REVISTELOR, PUBLICAȚIILOR ȘI EDITURILOR

CUI 28447247

Redacția și administrația:

I.C. Brătianu nr.22, etaj 1, Iași, 700037

Tel.: +40 799 987 449

e-mail: convli95@yahoo.com

CONT RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei:

168 lei/ an + 60 lei taxe poștale,

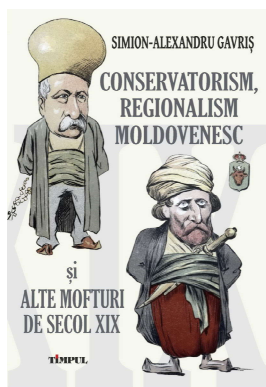
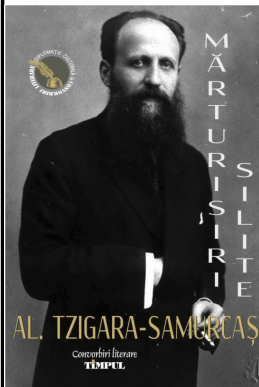
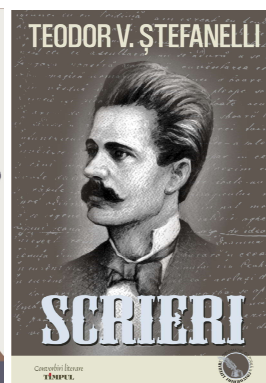
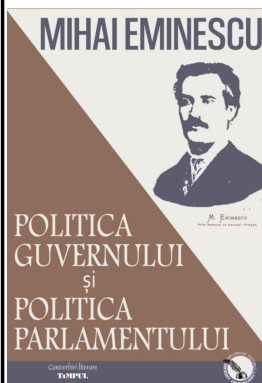
84 lei/ 6 luni + 40 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa dv. poștală completă și perioada de abonare.

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista

pot depune sumele în contul

RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

Preluarea și reproducerea textelor publicate în *Convorbiri literare* este permisă numai cu acordul revistei și/sau al autorului, cu specificarea sursei, în conformitate cu legile dreptului de autor din România!

Tiparul executat de SC PIM SRL Iași

OGLINDA LUI DIONYSOS

Cornel-Florin MORARU

Îmi amintesc, ca și cum ar fi fost ieri, noaptea în care, student la *Facultatea de filosofie* fiind, am citit pentru prima oară textul lui Alexandru Dragomir despre oglindă¹. Nici nu mă gândeam pe atunci că oglindirea ar putea fi o temă de filosofare și că oglinda e un lucru atât de uimitor. În fond, cu toții ne trezim și ne ducem la somn cu ochii în oglindă. Ea face parte din rutina de dimineață a fiecăruia, împreună cu spălatul pe dinți, pe față și alte astfel de activități cât se poate de banale. La o privire mai atentă însă, dincolo de bruma pe care dimineața ne-o așterne peste privire, se prefigurează o întâlnire mai stranie și mai profundă, care ne transportă, ca un adevărat miraj, într-o altă dimensiune a ființei noastre.

Așa se face că, în acea seară, după ce am citit micul text de doar câteva pagini, am stat în fața oglinzii un timp nenumărat, ca și cum toate secundele, minutele și orele intraseră-n sac și se topiseră-n neființă. Față în față cu propria mea reflecție, am stat o clipă cât un veac să văd dacă lucrurile se întâmplă exact așa cum spune filosoful, dacă chipul meu din oglindă se înstrăinează de mine și devine, într-un mod straniu, chipul altcuiva. Într-adevăr, privindu-mă-n oglindă, m-am întâlnit cu mine însumi ca și cum aș fi fost privit de către un străin, care, în mod complet ciudat, îmi semăna leit.

Dar nu asta-i tâlcul oglinzii. Cu cât priveam mai mult vedenia din față, cu atât mi se părea că chipul se preschimbă și să că imaginea pe care mai devreme o socoteam a fi ciudată, dar a mea, devine un chip de străin perpetuu. E drept că într-o societate, precum e cea contemporană, mereu ni se rulează-n față pe tot soiul de ecrane chipuri mai mult sau mai puțin știute. Aici orișice întâlnire cu propria persoană e o întâlnire c-un străin, cu un venetic absolut. Fiind prinși în nesfârșite fluxuri de poze, text și de imagini, suntem înstrăinați de sine și zărim hăul fără fund în orice clipă de-ntâlnire cu propriul nostru simțământ.

Aici nu-i vorba de privirea interesată doar de

riduri și cearcăne tumefiate, ce ne-amintește de murire. Și ea-i o sursă de angoase. Dar mă refer la o privire ce nu plonjează în vizibil și îndrăznește să ochească direct la propriile pupile, aceste găuri negre din inima feței noastre, care parcă îngroapă în sine toată materia din jur. Privindu-te în ochi pe tine însuși, pupilă către pupilă, abia atunci descoperi cu adevărat abisul interior, un reflex al haosului primordial din care toată lumea s-a născut la începuturi. Aici sălășluiește străinul absolut, care nu e străin doar de noi înșine, ci străin de ființă și de existență în genere, străin de umanitate și de divinitate, străin de orice poate fi prins în discurs sau zugrăvit în imagine. El e necunoscutul suprem, incognoscibilul ultim, neantul în care e înrădăcinată firea.

Dând ochi în ochi cu acest străin, cu abisul care zace în propriile pupile, totul se cufundă în tăcere. Pentru o clipă de nemăsurat, atât zgomotele exterioare, cât și zarva interioară a gândirii se destramă în cea mai desăvârșită liniște. Doar o pulsație stranie, al cărei ritm se împletește armonios cu pulsul inimii, mai bate firav în ureche, fără însă a produce vreun sunet. E mai curând o melodie mută, simțită în timpanul firii noastre, a cărei ascultare nu vine din ureche, ci dintr-un fel de simțământ al ființei, ce neconjoară dimprejur și ne răpește din văzul cotidian al lumii. Urmând această melodie mută, pășim în ritm de dans în nevăzut, unde fiecă noimă se rărește, devenind străvezie ca un voal ce îmbracă orice aparență.

Privind vedenia propriei fețe și pătrunzând cu ochii în pupile, ești transportat dincolo de-aparențe, în abisul muzical al firii, pe unde ființa și neființa se născunună, la rădăcina gândului și a simțirii. Și revenind din nou printre vedenii, ce se întruchipează în culori pestrice, realizezi că propria oglindă depozitează culmea aparenței și totodată nevăzutul firii.

CÂNTECELE DIALECTICII

Statutul ambiguu, dual și incert al oglinzii au fost teme de fascinație din cele mai vechi timpuri, originile lor coborând până în vremurile imemorabile în care timpul se împletea cu veșnicia. Pentru cultura noastră, ce-și trage seva din mitologia greacă, două sunt miturile mai de soi care reflectă năucirea conștiinței umane în fața oglinzii și, ca printr-o farsă a destinului, ele sunt fie răstălmăcite, fie date uitării.

În primul rând avem mitul celebru al lui Narcis, care a fost confiscat de psihanaliză încă de la începutul secolului al XX-lea, când Freud a publicat eseul despre narcisism². Din acel moment, nimeni n-a mai putut să scoată personajul grec din jargonul turbure și călduț al amorului de sine, pulsionilor sexuale și libidoului. Cel de-al doilea mit, uciderea lui Dionysos de către Titani, a avut un destin oarecum mai fericit. El e atât de puțin cunoscut, încât abia dacă găsim, în afara literaturii academice de nișă, vreo referință culturală la el. Când este totuși menționat, de obicei nu-i scos din făgașul facil de înțelegere al unui neoplatonism naiv, care a fost de criticat atât de neoplatonicii înșiși, cât și de primii Părinți ai Bisericii. Într-o astfel de cheie de înțelegere, oglinda este simbolul iluziei, al lumii sensibile, al materiei reticente la idee.

Dar lucrurile nu-s niciodată atât de simple. Dacă oglinda ar fi fost doar expresia simbolică a unui mecanism psihic de retragere a libidoului înapoi asupra subiectului sau a unei propensiuni a sufletului uman pentru materie, ea n-ar fi creat defel fascinație. Căci fascinația nu se naște din explicații gata-făcute, ci tocmai din reticența la orice explicație. Acesta este și motivul pentru care tind să cred că orice interpretare a funcției mitologice a oglinzii nu este decât un placebo, pe care-l are chiar asupra elementului recalcitrant la orice sens regăsit în oglindire. Fascinația adevărată, uimirea autentică din care izvorăște orice filosofare și orice înțelegere, este, în esență, un grăunte de neființă ce ne cheamă să-l îmbrăcăm în ființă, o fărâmă de nimic ce se dorește ipostaziată în ceință, o pulsație a neantului ce țintește spre împlinirea în conștiință.

Să luăm mitul lui Narcis, așa cum apare el în *Metamorfozele* ovidiene³, unde povestea spune că exista un tânăr vânător, fiu al râului Cephisos și a

nimfei Liriope, care era atât de frumos încât atrăgea privirile tuturor, însă nu se lăsa iubit de nimeni. Fiu a două divinități acvatice, el păstra ceva din moștenirea polimorfă și alunecoasă a părinților săi. „Sub înfățișarea-i (lat. *forma*) delicată zăcea o tare aroganță (lat. *superbia*), că niciun tânăr, nicio fată nu îl puteau prinde cu mâna”⁴. Ca apa ce se scurge dintre degete, Narcis evita orice atingere și orice-mbrățișare. Dincolo de frumusețea sa, se ascundea un miez tare al *hybrisului*, al îngâmării care-și iese din rosturi și face ca-ntr-unul cosmos să conspire spre a readuce insul iarăși la locul său. Ca un râu ce devine cu atât mai vizibil oamenilor cu cât inundă mai des ținuturile din preajmă, așa și chipul lui Narcis devenea mai vizibil cu cât își revărsa mai mult frumusețea în jur și cu cât vederea sa inunda fețele celorlalți cu lacrimile refuzului.

Această *hipervizibilitate* este un atribut fundamental al celui arogant. În termeni mai moderni, el este tot timpul în „lumina reflectoarelor”, mângâiat de privirile celorlalți, dar totuși atât de departe de orice și de oricine. Mai simplu-i spus că arogantul e cel ce face din spectacol, din hipervizibilitate, o meserie în sens plin. El își dorește influență, puterea de a afecta, dar fără a fi și el atins. De asta poate aroganța nu e în miezul său adânc, decât o nostalgie cruntă, dorul originii pierdute sau jindul către absolut. Căci doar Unimea cea dintâi, ce-i a întregului principiu, emană toată realitatea, rămânând mereu peste Tot. Doar ea are înrăurire și forța cea de necuprins, ce nu permite vreo privire și rămâne de neatins.

Hipervizibilitatea nu-i decât un soi ciudat de vehemență, cu care arogantul caută să se impună-n sânul firii prin strălucirea înfățișării și forța brută a privirii. Dar tot această vehemență are puterea de a strica chiar echilibrul fin al lumii și al ființării ce-i în ea. Iar tocmai din această cauză, ce-i vehement la înfățișare are nevoie de astâmpăr, necesită o temperare. În sensul ei grecesc, această vehemență ce se impune-n aparență, nu-i un păcat în înțeleș creștin, poate fi doar un exces. Narcis avea toate motivele să fie mândru de felul în care arată, dar totodată avea și datoria să-și tempereze strălucirea, astfel încât să nu lezeze celelalte ființe și să nu pericliteze finul echilibru al lumii.

Exista pentru greci o clătinare-a firii, o fină pendulare între viciu și virtute, care dădea fibra morală

a umanității, dar și lega ființarea omenească cu întregul, cu natura, cu cosmosul din care face parte. Atât latinescul *superbia*, folosit în poem de Ovidius, cât și grecescul *hyperēphania*, care îi e echivalent, trimit în primul rând către preaplin, către o abundență care nu se mai lasă controlată și se revarsă peste lume, înghițind ființarea toată. Ce e „superb” stă mărturie pentru transgresiune, pentru acela care se ridică peste tot și rupe, în această ridicare, echilibrul ce ține laolaltă universul. Cuvântul grec, de altă parte, vorbește de lumină excesivă, de ceea ce e prea strălucitor și „sare în ochi”, orbește și frapează. Atunci însă când sunt în rol de adjective, amândouă dobândesc și-un sens bun, căci cel ce strălucește-atât de tare, are și rostul de a putea fi admirat în plina și întreaga lui splendoare.

În cheia asta ni se tâlmăcește mitul lui Narcis, care de prea multă frumusețe orbește tot ce i se întâmplă în față, dar nu își poate tempera vădirea. Și el se va-ntâmpla în propria sa plasă, năuc în fața unei imagini mai adânci, ce-i va aduce în final pieirea. E vorba de o tânără pe nume Echo, nimfa răsunetului ce se repetă-n zare, care nu-i altceva decât oglinda făcută-n sunet a vorbirii. Prins în adâncuri de pădure, departe de ai săi admiratori, Narcis se năucește de propria vorbire, văzându-se dintâi pe sine ca străin. Căci ecoul vădește un lucru mult ascuns privirii, glasul unei minți fără de trup care se întinde-n zare și transgresează peste tot vederea, căscând un larg un abis în ființă și ființare.

Față în față cu propriul ecou, Narcis rostește o dorință: „*Huc coeamus!*”⁵ strigă el în zare, vestindu-și astfel propria scindare, vădind că-n spatele vederii zace un străin, care-l ține departe de propria gândire. „Să ne unim aici! Să ne unim acum!”, să ștergem iar abisul dintre chip și conștiință, ecoul să nu fie, față de ochi, străin, să se arate lor ca geniu protector, imagine a sinelui prinsă de vază în zbor. Fugind spre propriul glas ce răsună-n pădure, se revelează-n el un *daimon* mai adânc, dând astfel glas conștiinței, dând voce unui gând: o nimfă ce-aleargă, sperând să-l ia în mână, să-l strângă în a sa fierbinte încheștare.

Dar fiul lui Cephisos, cuprins iar de angoasă, aleargă cu pași mari de propria sa nimfă, fugind de glasul care răsună-n invizibil pe ritmul stins al lumii ce vestește esența. Atunci nimfa cea tristă aruncă un blestem, ca tânărul să se îndrăgostească de-a chipului său zare într-un luciul de apă, „iubind o speranță

deșartă, cu corp retezat ca o umbră”⁶. Dar oare ce-a ochit, în ochiul său de apă, de s-a îndrăgostit? Care este viziunea ce mintea lui o fură? Care-i imaginea pe care Narcis o oglindește?

Să luăm aminte întâi că luciul apei are un dublu rol. El reflectă ființarea întocmai cum s-arată și în același timp o-îmbracă în voal de amăgire. Ea coace-adevăru în suc de iluzii, croind doar o icoană aidoma ființării și vădind totodată ce este ascuns privirii. Prin oglindire vedem propriul chip, dar și miezul dur de după-a sa privire, abisul conștiinței ce cască prin ochi două găuri, mirate mereu că ritmul și verbul gândirii se face vizibil în cutele propriei fețe. O revelare a umbrei eterne, a nevăzutului care se manifestă-n lumină, a multelor forme pe care conștiința le-așterne privirii – acestea legate în snop dau felul de-a fi al oglinzii.

Narcis nu-și vede în luciul de apă doar chipul său propriu, ci suma de forme pe care, din umbră, ecoul conștiinței o lasă pe propria-i față. Se vede pe sine ca altul și simte speranța iubirii, precum și șuvoiul de lacrimi născut din refuz. Ca un Proteu strâns în prinsorea privirii, el trece din formă în formă, luând chip după chip, și-n cele din urmă, ia chipul lumii de-ntregul. Se vede pe sine ca urmă a zeilor mari, Dionis și-Apollo, iar ochii îi sunt chiar stele ce-n cer strălucesc, dând luciul zăpezii ce acoperă munții și văile propriei fețe. El nu e doar Narcis ce se privește pe sine-n oglindă, ci e Cer și Pământ totodată, rod muritor și divin, cu plete în vânt ca Apollo și chipul imberb a lui Bacchus. Măinile-i sunt marmură, iar pieptu-i din struguri ușor părguiți ticluit, Narcis e bruma din zori bătută de soare, e ceara topită de focul arzând. În luciul de apă cel tânăr se uită la sine și vede că el e întregul Pământ, că-n spatele formei văzute în apă, există o voce ce bântuie totul și leagă ființarea-n unimea perfectă.

Ecoul conștiinței, sub glasul lui Echo, apare din nou și-l poartă pe ultimul drum către Hades, singurul loc nevăzut în oglindă, tărâm al umbrelor dese și al lipsei privirii. Acolo Narcis în fine contemplă, fără vedere, *eidოსul* său reflectat în Styx-ul teribil și vede adevărul amar al ființării. Chezaș al oricărei jurări la oameni sau zei, râul cel groaznic e râul conștiinței, din care când bei și ai mințit, rămâi fără suflu și glas⁷. În apele sale, departe de luciul terestru, Narcis zărește adevărul cel gol, neputând să se mintă: că-n strânsă unime cu totul oricare din noi dănțuiește prin

viață, urmând o voce tăcută și-un ritm nevăzut de privire; că zadarnic refuzi din mândrie atingeri străine, când toate sunt una și toate se-ating laolaltă în fire.

La fel se întâmplă și-n cazul celuiilalt mit, care narează originea omului din fibră divină. Se face că nașterea lui Dionysos (numit aici și Zagreus) trezește invidia Herei – aceeași zeiță care-o blestemă pe Echo să nu aibă o proprie voce, ci să îngâne mereu ce aude – atunci când noul născut se urcă singur pe tronul de aur, învârtind fulgerul tatălui său în propriile-i mâini⁸. El e destinat a fi urmașul a lui Zeus, stăpânul suprem peste lume. Doar că la scurt timp după a sa urcare pe tron, Dionysos este momit să coboare, fascinat de niște jucării și obiecte magice, printre care și o oglindă. Fiind atent la luciul oglinzii, Zagreus este ucis de Titani și mâncat cât era încă cald. Doar inima i-a fost salvată de Atena și, pe baza ei, a fost înviat ca Dionysos. La auzul acestor lucruri, Zeus a lovit cu fulgerele sale Titanii, lăsând în urmă doar cenușa din care neamul omenesc avea să fie creat. Pe această cale, umanitatea este făcută din rămășițele groaznicilor Titani care-l purtau încă în măruntaiele lor pe zeul vinului și bucuriei.

În relatarea dată de Nonnos⁹, tânărul zeu suveran este surprins „în timp ce-și contempla înfățișarea bastradă-n oglindă”¹⁰. În limba greacă, sintagma „înfațișare bastardă” (*nothon eidos*) e dificil de tradus în vreo limbă modernă, deoarece trimite atât către chip, cât și către imaginea de sine, către „ideea” ce se află în spatele chipului. În plus, noțiunea de „bastard” se referea mai degrabă la o hibriditate a genealogiei, la o combinație între familiar și străin, între „pur” și „impur”, între legitim și ilegitim. Dionysos își contempla propriul caracter hibrid, propria natură stranie și capricioasă în oglindă. Ceea ce l-a fermecat să coboare de pe tronul lui Zeus nu era pur și simplu chipul, în sens de reflexie statică a feței, ci această nestatornicie sau fluiditate a expresiei, această „schizofrenie” sau „polimorfie” ce putea fi văzută doar în oglindă. Zeul contempla propriul caracter *daimonic*, mai degrabă acvatic decât htonic, pierdut în spatele multiplelor manifestări ale sale.

Pe scurt, coborât de pe tronul Olimpului, Dionysos contempla lumea, așa cum se manifestă ea sub suveranitatea puterilor sale divine¹¹ contempla

soarele care încălzește solul și coace strugurii toamna, mustul care se transformă-n vin și care aduce veselie oamenilor, vinul care se transformă-n sânge și curge prin vine încălzindu-se până produce beția în care cântul și dansul extatic d-adună. El vede cum corporalitatea se împreunează cu sufletul, cum pulsațiile inimii țin isonul ritmului cosmic, cum aceeași forță care unește natura într-una e și forța care sfâșie totul în moarte. Lumea noastră terestră e reflexia lui în oglindă, ideea bastardă a zeului ce ține în sine întregul.

Gândindu-ne la înfațișarea bastardă a lui Dionysos, nu putem să nu ne aducem aminte de „raționamentul bastard”¹² prin care Platon ajunge, cândva în *Timaios*, la ideea de *chora* ca receptacol al întregii ființe. „Locul cel veșnic” în care toate lucrurile dăinuie-n fire, nesenzorial dar totuși oarecum palpabil cu mintea¹³, este cel ce ne „bântuie-n vis” și face ca orice năluca să pară aievea. Dar există ceva din noi ce ne spune că orice imagine și-n fapt orice lucru pe lume, nu-și are de felu-i originea-n sine, ci-i doar o năluca, fantasmă a minții divine¹⁴.

Chipul bastard al lui Bacchus reflectat în oglindă e contrarul raționării lui Platon. Căci, în timp ce gândirea s-adună cu greu din ființare, căznindu-se către unimea supremă, divinul privește-n oglindă propria-i înfațișare, sfâșiata-n milioane de membre ce dăinuie-n fiecă lucruri. Dionysos privește-n oglindă întru revelare misterul ce vine din față în timp, privește propria sa dezmembrare și ordinea lumii născută din chipu-i topit. Atunci el știe deja cu o clipă-nainte că uciderea sa de Titani nu-i moartea în Tartar sortită, ci viața în lume, nesfârșită în ani. Pentru el moartea era menită a fi din nou viață¹⁵, o viață cu mii și milioane de chipuri, în care el se transformă pe rând în copil, în tânăr, în leul nebun de furie, în calul turbat de veninul de șarpe și iar în balaur încolăcit la gât de Titan, în tigrul, în taur răpus de cuțitul ritualic¹⁶.

Oglinda în care zeul cel unic se vede ca apărând în ființare, reflectă lumea ce stă să se nască și șirul cel lung de ipostasuri divine, la capătul căruia el are din nou să învie ca suflet etern aflat în periplu prin lume. Privindu-și chipu-n oglindă el vede și lanțul cel lung de schimbări ce-l așteaptă în curgerea fără de capăt a vremii. El vede cum moartea n-atinge esența divină și cum unitatea cea tare cu lumea revine mereu ca-ntr-un sunet de flaut, pe ritmul bătut în

timpan de menade. El vede cum curgerea vieții este o procesiune, un alai zgomotos de satiri și de nimfe, care găsesc în extazul beției ce uită de sine calea întoarsă înapoi spre locuri divine.

Poate că cel mai celebru loc în filosofie care amintește de privirea în oglindă a lui Dionysos este la Plotin¹⁷, unde filosoful spune că „sufletele oamenilor, văzându-și imaginile (*eidōla*) ca în oglinda lui Dionysos, ajung în lumea terestră, năpustindu-se într-acolo de sus, dar nici măcar ele nu-s rupte de propriul principiu și de intelect”. Aceste *eidōla* rostite de Plotin nu sunt însă simple imagini, reflexii nevătămătoare în geam, ci-adevărate fantome bântuitoare, vedenii ce-atrag în miraj orice suflet, făcându-l s-alerge spre corp și spre lume, în loc să plutească ușor în eter.

Aici prin oglindă nu se înțelege doar purul balastu, materia fără vreo urmă de formă prin ea, ci e un principiu ce ține de ordinea firii, de viața sortită prin lozuri de la începuturi, de faptul că lumea există ca procesiune, ca spargere-n mii și milioane de cioburi a primei unimi, ce dăinuie în separare de lume, de ființă, de sine. Privind în oglindă așa cum privea Dionysos, sufletul se pierde pe sine într-o mie de chipuri și cade pe drumul ce-l duce prin multiple de vieți. Dar el niciodată nu cade complet, ci stă agățat de-al său prim principiu, de mintea ce orânduiește întregul în propriul lui rost. Săltând câteodată privirea și gândul spre vechiul sălaș, în suflet se naște o vrere aprinsă, un dor de acasă ce-l mână să urce din nou spre văzduh. Ca doina șoptită de flaut în depărtare, această chemare s-arată ca melodie, ce sparge oglinda și rupe mirajul în care un suflet cândva a căzut într-un vis nesfârșit.

Un unic raport și-o măsură le leagă-ntre ele pe sufletele ce hoinăresc prin eter, dirijându-le drumul în sus sau în jos prin tainice ritmuri, din care întreg universul se împărtașește. Așa se face că putem să vorbim de o simfonie a sufletelor ce rătăcesc printre lumi. Putem vorbi de un ritm al mersului bolții cerești¹⁸, prin care întreg universul se prinde la joc și cântă pe-o singură voce tăcută o horă în care n-auzi în veci dezacord. La asta trimite misterul din muzică și din simfonie: la faptul că omul ce-i prins mai întâi în vedere, ajunge în caznele sale prin lume să fugă de-acele vedenii-n al căror miraj a căzut. Atunci își

întoarce a minții ureche spre lumea ascunsă tot timpul în nevăzut, unde mii vibrații se leagă într-una, născând un alai de rost și de sens, pe ritmul bătut nesfârșit de henade. În acest alai divin al unimii ce nu-și altoiește nicidecum unitatea, visul nestatornic devine viziune și mintea se îmbată cu noime sublime.

Aici, pe ritmul gândului pur și pe melodia născută din procesiune, răsună-n acorduri eterne principiul cel prim și forța supremă ce dă ființă lumii. Aici e Zagreus ucis de titani, aici e copilul privind fascinat în oglindă, la ritmul cel mut ce zace-n vizual, știind dinainte că-n al său miraj se va prinde. Dat tot aici e și ființa divină, ce vine tot timpul din lume la sine, regăsindu-se-n toate și unindu-le iarăși sub chipu-i bastard. Întreg universu-i alai de menade și de satiri cu carafe de vin, în frunte cu Bacchus cu a sa oglindă, pășind în ritm spre misterul deplin.

Note:

1. Alexandru Dragomir, *Cinci plecări din prezent. Exerciții fenomenologice*, București, Humanitas, 2005, pp. 13-19.
2. Sigmund Freud, *Pentru a introduce narcisismul (1914)* în Sigmund Freud, *Opere esențiale*, vol. 3 (Psihologia Inconștientului, traducere din germană de Gilbert Lepădatu, Georđe Purdea și Vasile Dem. Zamfirescu, Notă asupra ediției de Raluca Hurduc, Note introductive de Roxana Melnicu, București, Editura Trei, 2017, pp. 35-68.
3. Ovidius, *Metamorfoze*, III, 339 sqq.
4. „*Sed fuit in tenera tam dura superbia forma, nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae*” (*Ibidem*, 354-355).
5. *Ibidem*, 386.
6. *Ibidem*, 417.
7. Hesiod, *Teogonia*, 797.
8. Nonnos, *Dionysiaca*, 6, 165-167
9. *Ibidem*, 155 ff.
10. *Ibidem*, 173
11. Această interpretare merge în mare pe cea propusă în G. Colli, *La sapienza greca I. Dioniso, Apollo, Orfeo, Museo, Iperborei, Enigma*, Milan, Adelphi, 1977
12. Platon, *Timaios*, 52b.
13. *Ibidem*.
14. *Ibidem*, 52c.
15. Nonnos, *Dionysiaca*, 6, 176.
16. *Ibidem*, 177-205.
17. Plotin, *Enneade*, IV, 3, 12.
18. *Ibidem*.